

FRÁSÖGN

af „Transatlantic Forum“ fundi NATO-þingsins í Washington 7.–8. desember 2015

NATO-þingið, Atlantshafsráð Bandaríkjanna og National Defence University (NDU) efna árlega til fundar, „Transatlantic Forum“, um helstu málefni Atlantshafssamstarfsins í Washington D.C. Fundurinn fer fram í húsakynnum NDU í McNair-virki og var nú haldinn í fimmtánda sinn. Þátttakendur voru þingmenn aðildarríkja og aukaaðildarríkja NATO-þingsins, auk embættismanna og sérfræðinga í alþjóðamálum. Fundinn sóttu af hálfu Íslandsdeildar NATO-þingsins Þórunn Egilsdóttir, formaður, og Birgir Ármannsson, auk Stígs Stefánssonar deildarstjóra alþjóðadeildar.

Megintilgangur hins árlega fundar er að gera fulltrúum NATO-þingsins kleift að ræða sameiginleg málefni er varða öryggi og varnir Evrópu og Bandaríkjanna við aðila úr bandaríska stjórnkerfinu, fræðasamfélagi, hugveitum og öðrum stofnunum. Fundurinn er iðulega skipulagður á þann hátt að nokkur svið alþjóðamála sem verið hafa í brennidepli á undangengnum missirum eru tekin fyrir, bandarískir sérfræðingar halda framsöguerindi og eiga svo umræður við NATO-þingmenn.

Í upphafi fundar fór fram almenn umræða um samstarfið yfir Atlantsála. Framsögu hafði John A. Heffern, sendiherra frá utanríkisráðuneyti Bandaríkjanna. Í umræðunum kom m.a. fram að í kjölfar aukinna hryðjuverkaógnna, ekki síst eftir árásirnar í París 13. nóvember sl., sé aukinn þungi í sameiginlegri baráttu Bandaríkjanna og Evrópu gegn hryðjuverkum. Á leiðtogafundi NATO í Wales í september 2014 voru teknar mikilvægar ákvarðanir um að auka framlög til öryggis- og varnarmála og hafa mörg aðildarríki fylgt því eftir. Þá er mikilvægt að dyr NATO standi opnar þeim ríkjum sem þangað sækja og uppfylla skilyrði um lýðræði, mannréttindi og réttarríki en ákveðið var 2. desember sl. að bjóða Svartfjallalandi aðild að bandalaginu. Það er fyrsta boð um aðild í sex ár og undirstrikar að bandalagið er opið sem ætti að vera ríkjum sem áhuga hafa á aðild mikilvæg hvatning til umbótastarfs. Þá var fjallað um fríverslunarviðræður Bandaríkjanna og ESB, TTIP (e. Transatlantic Trade and Investment Partnership), en vonast er til að samningaviðræðum geti lokið á árinu 2016. Gangi það eftir mun fullgildingarferli taka við á vakt nýs forseta og ríkisstjórnar í Bandaríkjunum. Lögð var áhersla á gildi TTIP út frá öryggissjónarmiðum en aukin viðskipti binda Bandaríkin og Evrópu saman enn nánari böndum. Sér í lagi gæti orkusala frá Bandaríkjunum aukið orkuöryggi Evrópu sem reiðir sig um of á gaskaup frá Rússlandi. Nokkrar áhyggjur voru uppi um andstöðu almennings í Evrópu gegn TTIP, sér í lagi í Þýskalandi, og óvissu um afstöðu nýrra stjórnvalda í Bandaríkjunum til TTIP að loknum forsetaskiptum í janúar 2017.

Þá fór fram umræða um samskiptin við Rússland og átökin í Úkraínu. Framsögu höfðu Kenneth B. Handelman frá varnarmálaráðuneyti Bandaríkjanna og John Herbst frá Atlantshafsráðinu sem áður gegndi stöðu sendiherra Bandaríkjanna í Úkraínu. Í umræðunum var m.a. rætt um viðbrögð NATO við óhefðbundnum hernaði (e. hybrid warfare) Rússa í Úkraínu og viðbúnað gagnvart rússneskri ógn við bandalagsríki. Vísað var til æfinga í herstjórnarhermum sem sett hefðu alvarleg spurningarmerki við að NATO væri í stakk búið til að verja Eystrasaltsríkin þrjú gegn hefðbundinni hernaðarinnrás frá Rússlandi. Raunverulegur þrýstingur væri á Eystrasaltsríkin frá Rússlandi og var nefnt sem dæmi að nokkrum dögum eftir leiðtogafund NATO í Wales og heimsókn Obama Bandaríkjaforseta til Eistlands í september 2014 hefðu Rússar rænt eistneskum lögreglumanni við landamæri ríkjanna. Fæling væri mikilvægasti þátturinn til þess að forðast átök við Rússa, ekki væri nóg að flytja hersveitir til og halda heræfingar á reglulegum fresti heldur þyrfti að auka fasta viðveru hersveita á austurlandamærum bandalagsins. Stefna Rússlands varðandi Úkraínu þar

sem austurhluti landsins er á valdi uppreisnarmanna er ekki ný af nálinni heldur hafa svokölluð frosin átök verið í tækjabúri rússneskra stjórnvalda frá endalokum Sovétríkjanna og verið notuð til að viðhalda áhrifasvæði Rússlands á hinu gamla landsvæði Sovétríkjanna. Má nefna frosin átök í Nagorno-Karabak í Armeníu, Transnistríu í Moldóvu og Abkhazía og Suður-Ossetíu í Georgíu sem dæmi. Þá var rætt um tilraunir rússnesku stjórnarinnar til að valda klofningu og óstöðugleika innan og milli ESB-ríkja með fjárhagslegum stuðningi við öfgaflokka í stjórnámálum. Einn fundarmanna hvatti til að sálfræðistíði Pútíns yrði svarað með því að vestrænar leyniþjónustur gerðu opinskátt um bankareikninga æðstu ráðamanna Rússlands á Vesturlöndum svo að rússneskur almenningur gerði sér grein fyrir hvernig leiðtogarnir hefðu auðgast á hans kostnað. Loks var fjallað um veika stöðu Rússlands gagnvart Vesturlöndum að því leyti að Rússland ætti fáa bandamenn, verulega hefði kreppt að efnahagslega á undanförunum mánuðum vegna lágs heimsmarkaðsverðs á olíu og viðskiptaþvingana Vesturlanda vegna átakanna í Úkraínu. Þá væri landið fast í stöðu hráfnisframleiðanda og hefði ekki nýtt tækifærið til nýsköpunar og tæknivæðingar á tímum hásluverðs.

Sérstök umfjöllun var um ISIS-hryðjuverkasamtökin og fluttu Shadi Hamid frá Brooking-stofnuninni og Frederic Hof frá Atlantshafsráðinu framsögur. Í umræðunum kom m.a. fram að ISIS hefði orðið til við samruna íslamskra vígamanna úr Al-Kaída og álíka samtökum og liðsmönnum Baath-flokks Saddam Husseins í Írak. Með liðsmönnum úr Baath-flokknum kom reynsla af stjórnsýslu og skipulagi sem nýst hefur ISIS vel enda er einn munurinn á ISIS og Al-kaída sá að fyrrnefnd samtök hafa tekið stór landflæmi yfir og stjórnað þeim. Í raun hefur ISIS gefið tóninn með að séu landsvæði ekki undir styrkri stjórn munu öfgasamtök fara þar inn, ná völdum og stofna lítið kalifat sem á endanum á að sameinast í ríki allra múslima samkvæmt hugmyndafræði ISIS. Við arabíska vorið árið 2011 virtist lærdómurinn vera að hægt væri að ná fram friðsamlegum breytingum í þessum heimshluta en árið 2015 virðist málum öfugt farið. Ákveðin þversögn felst í því að flestir erlendir vígamenn ISIS koma frá Túnis sem að öðru leyti er fyrirmyndarríki arabíska vorsins þar sem tókst að innleiða raunverulegar umbætur. Hvað varðar samkeppni ISIS við aðrar íslamskar stjórnmalahreyfingar, sem reynt hafa að komast til valda með lýðræðislegum leiðum líkt og múslimska bræðralagið í Egyptalandi og víðar, hefur ISIS lagt áherslu á valdbeitingu og byltingu og sagt ómögulegt að ná markmiðum um íslamskt ríki eftir leiðum lýðræðis.

Að lokum var umræða um forsetakosningarnar í Bandaríkjunum á næsta ári og möguleg áhrif þeirra á utanríkisstefnu landsins. Frummælendur voru Stephen J. Wayne frá Georgetown háskóla og Darrell M. West frá Brooking-stofnuninni. Í umræðunni kom fram að kosningarnar 2016 væru væntanlega síðasta tækifæri repúblíkanaflokksins til þess að vinna forsetaembættið nema djúptækar umbætur á flokknum kæmu til og hann næði að höfða til minnihlutahópa. Lýðfræðileg þróun í Bandaríkjunum er einfaldlega þannig að vænst er fækkunar í hefðbundnum kjósendahópum flokksins samfara fjölgun í minnihlutahópum sem almennt hafa fylgt demókrataflokknum að málum. Talið er að erfitt verði fyrir repúblíkana að höfða til minnihlutahópa nema róttæk breyting verði á stefnu flokksins í innflytjendamálum. Hvað utanríkisstefnu varðar hefur málflutningur þeirra sem keppa að því að verða forsetaframbjóðendur repúblíkana einkennst af meiri vilja til að beita herstyrk Bandaríkjanna erlendis en núverandi stjórnvöld hafa sýnt. Haukar í frambjóðendahópnum vilja beita herstyrk í auknu mæli til að verja hagsmuni Bandaríkjanna á alþjóðavettvangi og eru tilbúnir til að hefja aðgerðir í Sýrlandi, svo sem að loka flughelgi landsins. Þá hafa helstu frambjóðendur repúblíkana lagt áherslu á að NATO hafi sterkari viðveru í Austur-Evrópu. Hillary Clinton, sem búist er við að verði forsetaframbjóðandi demókrata, hefur að sama skapi lýst sig reiðubúna til að beita herstyrk í auknum mæli og hefur ekki dregið dul á það að sem utanríkisráðherra hafi hún lagt til harðari stefnu í málefnum Sýrlands en varð ofan á hjá Obama forseta.